Kvindesagen set fra Folkehøjskolens standpunkt

Taler
Aasta Hansteen

Dato
9 august 1879

Omstendigheter
Foredag holdt ved Folkemødet paa Sagatun

Da den Grund hvorpaa jeg her staar, Folkehøjskolens Grund, er saa forskellig fra den Jordbund paa hvilken jeg hidtil har arbeidet og kæmpet for den Sag som jeg nu vil fremstille, - saa maa jeg her søge andre Synspunkter end de jeg hidtil har fastholdt. Jeg føler at jeg maa være varsom i Valget af disse, for at ikke altfor mørke Skygger skal falde ind over de lyse, store Vidder som her dagligdags udfolde sig for Forsamlingens aandelige Syn.

Jeg vil derfor knytte min Fremstilling til det Foredrag som i dette Møde, forleden Dag blev holdt af herr Arvesen, hvori han fremdrog det store Stridsemne, Kvindesagen. Talereren nævnede dette store amerikanske og europeiske Spørgsmaal, men heller ikke mer; han gik derefter umiddelbart over til at fremstille for os de store lyse Forestillinger som vore Forfædre i Oldtiden havde om Kvinders Væsen og Værd. Disse Forestillinger have vi lært at kende gennem den Række af store Kvindeskikkelser, som vore Forfædre havde drømt sig og digtet sig, under Navn af Asynjer, og som maa blive erkendte som rene og skønne menneskelige Idealer. Han dvelede især ved Frøya; han viste os hende i det Øjeblik da Aserne foreslaa hende at gifte sig med Jøtunen Thrym; vi saa hvorledes hendis Barm svulmede af Harme saaledes at hendes Halsbaand Brising brister. Han fremhævede, med ypperlig Opfatning, at det var en retfærdig, ægte kvindelig Vrede, som opfyldte Frøya, og hvorledes guderne ogsaa følte dette, og indsaa at det var noget usselt ukvindeligt det som de havde villet formaa Frøya til, hvorledes de derfor straks angrede dette, og afstod fra deres forlangende. De søgte andre Udveje for at komme ud af Forlegenheden. Jøtunen havde nemlig tilvendt sig Thors Hammer, og det forestaaede Giftermaal var Betingelsen for at han vilde give den tilbage.

Thor maa nu finde sig i at klæde sig ud som Kvinde, for at overliste Jøtunen, og

selv hente sin Hammer tilbage. Taleren fremstillede ogsaa de andre Diser, der ogsaa ere lyse og skænne kvindelige Forbilleder. Efter denne Udfoldelse af Idealerne sluttede han med en kort Udtalelse om arbeidet for Kvindernes Frigørelse, hvilket han ikke kunde indse tilsigtede andet end at vende bag frem paa Alt, og fremdrog, til billedlig Tydeliggørelse af saadan forfeilet Stræben, Eventyret om "Manden som skulde stelle hjemme". Dette Eventyr forekom nemlig Taleren, at gaa ud paa at vise, hvor bagvendt det er naar Kvinden vil være Mand, og naar, som Følge deraf, Manden nødes til at spille Kvinde.

Hertil er det jeg vil knytte min Fremstilling, og ud af dette Foredrag vil jeg paavise, det Feilsyn paa Kvindesagen som er saa udbredt, og som af al Magt fastholdes af alle Stilstandsmagter; dette Feilsyn som endog saa er udbredt blandt dem som hylde Grundtvigs Livssyn, selv af en af de mest frisindede, folkelige og menneskevenlige af disse. Lad os først kaste et Blik paa Forholdet mellem de nordiske Gudesagn og den Virkelighed hvori vi lever i Nutiden.

Vi maa begynde med at spørge, ligger da disse skønne Forestillinger som vi har arvet fra vore Fædre, ligger de virkelig som en Grundtone, som gør sig gældende i Samfundslivet, i Folkelivet i dets højere og lavere Lag, i By og Bygd?

Vi maa svare med et bestemt Nei. Lad os se lidt tilbage i Tiden! I Byerne herskede franske Moder og tyske Begreber, og de Gudesagn, som man der var fortrolig med, var de græske med de latinske Navn. Vore egne Gudesagn var forlængst glemte, baade i By og Bygd; de havde været godt gemte gennem lange Tider, og de maatte ved lærd Forsken søges frem, som andre Oldsager ved Aarhundredets Begyndelse.

Det gik derfor heller ikke til saaledes, i de nordiske Folks virkelige Liv gennem Tiderne, som det gik til i gudesagnet; thi der var Frøya blevet i sit Højsæde i Aasgaard, hun var dyrebar for Guderne, de fattede at hun var umistelig hvor der skulde føres et Liv med Guddomspræg.

Jeg skal fatte mig i største Korthed. Paa det Omraade hvor der i de nordiske Folk var indtrængt franske Moder, tyske Begreber, og hvor Latin var det vigtigste Fag i Lærdomsskolerne, - der var intet Højsæde levnet for Kvinden. Manden dannede sig efter romersk Mønster; Mennesket var altsaa det samme som Manden; Dyd, det vilde sige mandlig Dyd. Kvinden skulde holde sig paa det Omraade hvor de franske Moder herskede, hun skulde altsaa Være Legetøj, et

bøjeligt og derfor helst svagt Legetøj. Lad os nu nævne disse Kendsgerninger i vore gamle Gudesagns Sprog.

Frøya blev altsaa, maa vi da sige, under de fremmede Folkeslags overvældende Indflydelse, under det nordiske Folkelivs Afmagt, Frøya blev udleveret til Jøtunen, hun kom til Jotunheim. Vistnok har der holdt sig et Minde om hende i vort Folk, men borte er hun ligevel.

Der var et Sted i det Foredrag, som jeg henholder mig til, som røbede at Taleren havde opfattet dette som unægteligt. Det var da han nævnede Kærlighedsgudinden; da stansede han, - og, det var ligesom han vilde bede Tilhørerne træde lidt tilside, for at han kunde sope Grunden lidt, og derefter kastede han i Hast en Gulvmatte frem, og bad os være saa snille at tørke vel af Fødderne, for nu vilde han lukke op Frøyasalen, han vilde føre os ind til den høje, straalende Frøya.

Ja, man maatte være blind for ikke at se, at Frøya endnu er i Jøtnernes Vold. Men vi skal skynde os bort fra dette farlige Punkt og vende os til den Anke, som af den ærede Taler blev fremført, under Billedet af "Manden som skulde stelle hjemme", denne Anke over at Kvinderne mer og mer trænge frem paa det Virksomhedsomraade, som i Mands Minde har været kaldt Mandsarbeidets. Det er altsaa det velgrundede, ja, det nødvendige i denne Kvindernes Fremtrængen jeg nu skal vise.

Det maatte blive genstand for en særskilt Udvikling at vise hvor ynkelig Kvindernes Stilling var bleven, og hvor dybt Forestillingen om hendes Art og Væsen var sunket, i Slutningen af forrige Aarhundrede. Et Vink om hvorledes det stod til i denne Henseende, endnu i 30 aarene i vort Aarhundrede, finde vi i "Vesle-Brunens Tale til Menneskeligheden i Menneskeheden, udgivet af hans Ven Henrik Vergeland." 1833. Her heder det:

"Den Tid er da alle Undertrykte reise sig paatalende deres Rettigheder. Ja selv Kvinderne gøre det - Disse der hidtil kun agtedes for Mellemled, hvor skønt flettede de end kunne Være, imellem Eder, "Mænd, og os Dyr," - altsaa en Mellemting mellem Menneske og Dyr! Her er rene ord!

"Men reise Kvinderne sig, som man skriver fra Paris og Newyork, da maa vi følge efter", fortsætter Vesle-Brunen. Man mærker at det er i Bevægelsens

Begyndelse, man hører Forbauselsen over det utrolige, at der viste sig Livstegn, Viljesytringer fra disse Væsener hvis Tilværelse næsten var glemt. Selve Ordet Kvinde hørtes ikke mere. De nævntes med et kaudervælsk Ord, som var vel skikket til at afbilde den forvredne, taagede Forestilling som Ordet skulde betegne.

Naar Tilstanden er saa dybt sunken, da nytter det ikke at tale om Idealerne, det forslaar ikke at slaa paa de gamle Strenge. Der maa andet til.

En Væsentlig Grund til Kvindernes ynkelige Stilling var at der saagodtsom ingen, eller rettere aldeles ingen, Udvej til Erhverv var levnet dem. Manden trængte dem overalt tilside, og hans Næringsvid drev ham altid længer ind paa hendes Omraade, han bagede, bryggede, kogte, stægte, syede og Vævede. Ja, han drev det lige til at sy Kvindeklæder, (jeg har selv ejet en Hat som var syet hos en Mand som var Modehandlerinde i København) saa hørtes ingen Protest, intet Skrig om Overgreb paa det andet Køns Enemarker; man mærkede ingen Uvilje, ingen Forfærdelse over, at nu vilde Manden gøre sig til Kvinde!

Hvem skulde gjort Indvendinger? Hun turde jo ikke mukke. Kvinden skal jo, som bekendt «tie»; og han havde jo Fordel af det. Alt hvad der kunde føde sin Mand, var selvfølgelig Mands arbeide.

Hvor nøje man imidlertid tog det med Hensyn til «Overgreb» fra Kvindekønnets Side, faar man Besked om i Vergelands Brevveksling. Vi ser der, at Fredrika Bremer i 1840 havde skrevet til Henrik Vergeland for at forhøre sig om norske Forhold, da hun vilde digte en Fortælling som skulde foregaa i Norge. Hun spørger, om det kan gaa an at skildre en ung norsk Pige som interesserer sig for noget mer end Silkebaand og Smørrebrød. Hertil svarer Vergeland: Nei det kan ikke gaa an. Han havde selv været tilstede, i et Selskab, hvor en Dame havde gjort en Bemærkning, som røbede et tænkende Væsen, og da havde Herrerne tydelig vist at de havde en pinlig Fornemmelse, man kunde mærke at de heller havde ønsket at høre en Ytring af en anden Slags, f. Ex. «Søde Lina, hvor har du købt det Kjoletøjet?» Og Damerne havde faaet en ren Skræk, de saa du som en Flok Høns som Høgen netop har fløjet over.

Her var det sket et Overgreb, et af disse frygtelige, hvor «Naturens Lov» og «Guds Anordninger» er krænket, det var tydeligt for Alle!

Kvinderne havde i disse Tider derfor i det hele taget Valget mellem at sulte ihjel, eller at falde en eller anden Slægtning til Byrde, - hvis hun ikke kunde naa det store Maal, "at blive forsørget", det vil sige, gift. Manden maatte jo herved mer og mer styrkes i den selvbehagelige Forestilling, at han var Mennesket, han, ganske alene. Der fandtes jo rigtignok et Slags Væsener som kaldtes "Fruentimmer", men de var kun til for at han, naar det faldt ham ind, kunde "tage sig en Kone." Hvad skulde de nu gøre disse stakkels menneskelige Væsener, disse ulykkelige Kvinder som, under Navn af "Fruentimmer", være indestængte i deres Dagligstuer? - hvad skulde de gøre for at give sig tilkende som Mennesker, som Kvinder?

Der var kun en Vej de havde at gaa, der var kun et at gøre, det var at vise Manden at Kvinden formaaede at løse de Opgaver som han satte en Ære i at løse. Naar hun kunde vise ham, at hun kunde gøre det som han erkendte der skulde Dygtighed til at gøre, saa maatte hun kunne tiltvinge sig hans Agtelse, da maatte han nødes til, om ogsaa kun paa Grund af den dybt rodfæstede Agtelse han nærede for sig selv, han maatte nødes til at spørge sig selv, om hun dog ikke burde ansees for at være Menneske?

Vi maa forferdes: kan det være muligt at det var kommet saa vidt, at den ene Halvdel af Menneskeheden ikke fattede at den anden Halvdel var Mennesker? Ja saaledes var det. Jeg har allerede frernført Beviser for at det var saa.

Jeg maa dog her tiiføje den trøstende Bemærkning, at dette ikke gælder det store, overvejende Flertal i Folkeslagene, den jordbrugende Klasse. Forholdenes store Enkelhed gjorde her en saadan Unatur umulig.

Det gælder derimod i fuldt Maal den privilegerede Stand, som kaldes de højere Klasser. Det er derfor ogsaa paa dette Omraade at Bevægelsen er optraadt.

Magthaverne, det vil altsaa sige "Herrerne", paa dette Omraade, finde for største delen, ligesom Grosserer Bang i «Kongen» af Bjørnson, at "nu havde vi det saa godt i alle Maader". De ser derfor med Uvilje paa enhver Bevægelse som tilsigter en Omvælning af det bestaaende, og de spørger med Forbitrelse "hvad i al Verden vil de?" Det er derfor fra Reaktionen at alle disse Vrængebilleder udgaar om at Kvinderne nu vil gøre sig til Mænd; det er Hjernespind, bestilte Avisopsatser som skal forsøge at kvæle Sagen med Ha an. Den hele Bevægelse gaar i Virkeligheden du paa at vise at Kvinden er Menneske. Der er intet andet

hun vil end dette, erkendes som Menneske.

Herom synger Josefina Wettergrund:

Man sjunger så mycket til qvinnans pris!
sin stämma højer båd` dum och vis,
och ingen kan räkna de valda ord,
som bli henens själamord:
än är hin en «stjerna från högan loft»
och stundom en «lilja med himmelskt doft»,
en «ros» och en «ängel» och «ros» igen,
men menniska - aldrig än.

I de højere Samfundslag var der skruet frem en kunstig Kløft imellem de to Køn, saaledes at Forstaaelsen blev aldeles borte, især fra Mandens Side. Han havde, aandelig talt, vendt Kvinden Ryggen, og havde tabt hende afsyne. Det er i de siste Tider fra forskellige Kanter, - f.Eks. af Pauline Worm og Chr. Bruun, - blevet fremhævet, at Studiet af de lærde Sprog, som Grundvold for al Dannelse og al Dygtighed, var en af de vigtigste Grunde til at Manden saa aldeles oversaa Kvinden. En Nutidens Ivrer for de klassiske Sprogs Eneret, som Grundlag for al Dannelse, skal jo have sagt, at han var overbevist om at en Kvinde, som kunde Latin, vilde koge Grød langt bedre end en som ikke kendte de gamle Romeres Tungemaal. Man kan heraf slutte sig til hvor ringe Tanker denne Slags Mænd nære for Kvinden, selv hvor det gælder hendes egne Syslers uomtvisteligste Omraade, Husvæsenet.

Jeg kommer herved ind paa det Eventyr som jeg før nævnte. Det viser os en Ombytning af Rollerne mellem Mand og Kvinde, som imidlertid ene og alene er fremkaldt ved en Indbildning hos Manden om, at han sidder inde med al Dygtighed, selv paa Kvindens Omraade. Jeg maa faa Lav at fortælle Eventyret, som er glimrende vittigt og ypperligt sammensat.

Det begynder med at fortælle om en Egtemand som aldrig var tilfreds med Hustruens Stel, i Hus og Fjøs, i Køkken og Kælder. En Dag bliver Konen ked af hans evindelige Grin og Gnaal, og hun foreslaar at de skal bytte Arbeid, hun vil gaa ud og arbeide paa Marken, saa kan han stelle i Huset; saa kan han da engang faa det som han vil have det. Man ser det er en velopdragen Hustru, der kommer ingen Ærgerlighed tilsyne hos hende. Manden gaar ogsaa villigt ind paa

Forslaget, hvilket jo ser ud som en Indrømrnelse fra hendes Side om egen Udygtighed og om hans Overlegenhed. Jeg nærer i denne henseende en stærk Tvivl; jeg tror at hvis vi havde kunnet se Konen i Ansigtet, i det hun tog Ljaaen paa Nakken, for at vandre ud til Slaatten, - jeg tror vi vilde blevet opmærksomme paa et eget, fint Smil om hendes Mund.

Nu gælder det altsaa for Manden at vise sin Overlegenhed i det huslige Fag. Ved Konens Afamrs gnider han sig tilfreds i Hænderne: i dag skal han da ikke have den Lidelse at de paa alt dette kvindelige Fusk og Stympervæsen.

Vi vil ofre ham al vor Opmærksomhed og Deltagelse.

Han vil først kærne Smør til Middag; men neppe har han heldt Fløden i Kærnen før han føler Trang til at tage sig en Slurk Øl, og han gaar i den Hensigt ned i Kælderen; men netop som han vrider Tappen af Tønden, falder det ham ind at der kunde kom ubudne gæster og forsyne sig af Fløden. Han skynder sig op, - ganske rigtigt Veslegrisen har faaet skubbet Kærnen overende, og smatter velbehageligt med Trynen i Fløden. Manden glemmer ved dette Syn rent at han skal være Husmoder, og at Sagtmodighed hører med til de kvindelige Dyder, han giver Grisen et saa kraftigt og velrettet Spark at denne ligger død på Flekken. Ja, - denne Heltegerning var jo noksaa brav, men den var ikke rigtig velgjort, set fra Husholdningens Standpunkt. Det er jo leit at Grisen er død. Men han faar ikke Tid til nøjere at overveje dette, han maa skynde sig ned i Kælderen og se efter Ølet, - ganske rigtigt; det var imidlertid rendt ud altsammen. Hm! Han vil alligevel have Smør til Middag, han helder ny Fløde i Kærnen. Han er ganske hed og tør i Halsen. Øl er ikke mer at faa, han faar tage tiltakke med Vand. Men nu har han lært at være forsigtig, han tager Kærnen paa Nakken og gaar til Bækken og lægger sig ned og drikker. Men - hvad er det? - neppe har han drukket en Slurk før han ser Vandet blive ganske hvidt.

Det er tydeligt at Manden, i Handlingens Hede, har mistet den koldblodighed som ellers betegner den sande Overlegenhed; han har ikke sandset paa at han havde Kærnen på Nakken og at Fløden nødvendigvis maatte rende over Skulderen paa ham, ned i Bækken medens han drak. Det begynder at se broget ud, det spøger for den overlegne Dygtigheds Bevisning. Imidlertid, reddes maa hvad reddes kan!

Paa Smør er ikke mer at tænke, han maa koge Grød til Middag. Men da faar han

høre en Beljing fra Fjøset som minder ham om, at Koen intet har faaet endnu, skønt det er langt paa Dag. Det er ikke mer Tid til at faa den ud paa Havnegangen, men han skal nok finde paa Raad; der vokser jo Græs oppaa Taget, did skal det nok gaa an at faa Koen leiet op, fra den Fjeldknaus som luder lige imod Stuetaget. Som tænkt saa gjort; og saa binder Manden et Toug om Halsen paa Koen og træder dette ned igennem Piben; og nu staar han i Peisen og binder Touget om Laaret, og da kan han røre i Grødgryden, og enda passe Koen oppaa Taget saa den ikke falder udfor. Nu viser han da at han er raadsnar og omsorgsfuld. Endnu kan Anseelsen reddes.

Men hvad sker! Han har neppe fattet dette trøstefulde Haab før Koen glider nedover, og, ved sin overmenneskelige Tyngde, heiser Manden "op i Røg", saaledes at han hænger efter det ene Ben midt i Peisen, lige over Gryden.

Vi faar nu lade Manden hænge i denne pinlige Stilling saalænge for at see hvorledes det gik med Konen ude i Marken. Det lader til at hun har klaret sig nok saa godt med sit uvante arbeid, vi hører ialfald ikke om noget Uheld. Vi hører ikke at hun hverken har skaaret Hænder eller Fødder fordærvet. Hun venter paa at Manden skal raabe hende hjem til Middag som hun altid gjorde med ham naar Maden var færdig i rette Tid, og da hun ikke hører noget Raab fra Manden tænker hun det er bedst at gaa hjem. Da hun kommer henimod Huset faar hun se Koen som hænger ophængt i et Toug udenfor Husvæggen, hun er ikke sen til at skære Touget over, for at ikke Koen skal strypes ihjel og sætter Ljaaen fra sig for at skynde sig ind i Stuen, men idet hun lukker op Døren faar hun se et værre Syn - hun slaar Hænderne sammen - - der staar Manden paa Hovedet i Grødgryden! -

Nei, dette Eventyr kan ikke bruges til at gøre Nar af Kvinderne, her gaar det ud over Mændene, det er tydeligt!

Her er Komplimenter til Kvinderne, det er ogsaa tydeligt, men de er mere solide, og som vi ser, - ganske stiltiende, - de er af en anden Slags end de som de frie Samfunds Kvinder saalænge er blevet opvartet med.

Vi vil nu vende tilbage til vort Udagangspunkt, Sammenstillingen af den juridiske Orden med Naturens Orden. Vi ved at i alle menneskelige Samfund har Manden hidtil udøvet al Magt og al Ret. Dette er saa gammelt og rodfæstet at Magthaverne tror eller ialfald gerne vil indbilde sig og andre at det er Vorherre

selv som har indrettet det saaledes. Men det kommer til at gaa lidt iet paa denne Maade, saaaledes at Mændene, d.v.s. de herskesyge, ikke de vise, de billigende, de komme let til derved at forveksle sig med den skabende Kraft. Men Magt i Staten giver ikke Magt i Naturens Rige. Der gives jo rigtignok en Ærestitel som Mændene undertiden tillagde sig, og som indtil nu har været brugt af store Mænd i Staten naar de har været opfyldt af Stolthed og Velbehag over den overlegne Stilling, den Herskerstilling hvori de befinder sig. Det er Titelen af «Skabningens Herre». Der gives som bekendt mange Titler hvormed Jordens Mægtige smykker sig, f. Ex. hans Majestæt, hans Herlighed, hans Durchlauchtighed. Saaledes kaldes Konger, engelske Lorder og tyske Hertuger. Men disse Titler er i disse Tider blevet altfor durchlauchtige, man kunde fristes til at oversætte dette til gennemsigtige for Nutidens Menneskers Øjne at man tydeligt kan se deres Tomhed. Vi vil nærmere udnersøge denne omtalte Ærestitel. Naar en Mand kalder sig «Skabningens Herre» i Egenskab af at være Mand, saa deler han derved Menneskeslægten i to Dele, han stiller dens ene Halvdel, sit eget Køn i en guddommeligt ophøjet Stilling og stiller Menneske slægtens anden Halvdel; det kvindelige Køn sammen med den lavere Skabing. Dyr, Planter og de ubevidte. Naturkræfter og Naturformationer, - dette er aldeles mod «Naturens Orden».

Vistnok har Mændene vist sig som dygtige Naturforskere, de har vist at de, ved ihærdigt og alvorligt Studium har bragt det til at kende og bruge Naturkræfterne i sin Tjeneste. Men ved at ville gøre sig til Herre over Kvinden har Manden blot vist at han hidtil ikke har forstaaet hende og at det heller ikke har været ham om at gøre at forstaa hende. Han gik ud fra at han, og han alene kendte hende, og han afstak Grændserne for hendes Væsen saa snevre som muligt, for at han uforstyrret af hende kan styre og stelle; Han vilde kun at hun skulde tilfredsstille hans Krav i forskellige Retninger, først og fremst hans Krav paa Lykke og Velvære, hun var jo "skabt for ham" mente han, det vil sige, til hans Tjeneste. Dette var en saa lav Opfatning af Kvindens Væsen, at de Krav han derefter kunde stille til hende heller ikke kunde være af nogen hæj Art. Hvis Manden havde stillet sig overfor Naturkræfterne saaledes som han i det hele taget har stillet sig overfor Kvinden, hvis han havde ment at kende dem, og ment at det var hans Visdom som paa forhaand skulde besternme deres Love, og villet indskrænke deres Virkefelt saa meget som muligt - da havde aldrig nogen Opdagelse været gjort. Han havde da aldrig vidst andet om Vandet end at det var vaadt, at det kan drikkes, at det er nyttigt til at koge og vaske, og at han kan drukne i det naar han er saa uheldig at falde overbord fra sit Fartøj. - Han vilde

kun vidst om Lynilden at den kunde være saa dristig at slaa ham selve "Skabningens Herre" ihjel - men aldrig havde han lært at kende Vandets forskellige Stoffer aldrig havde Dampkraften ført Menneskene som paa Vinger henover Jorden eller mod Vind og Strøm over Havet - aldrig havde da Elektriciteten bragt lynsnart Bud mellem Menneskene fra den ene Verdensdel til den anden!

Det som nu nærmest staar for Tur for Manden at opdage er derfor det, at han hidtil ikke har kendt eller forstaaet Kvinden, hendes Evner og Kræfter er langt større og mer betydningsfulde end han hidtil har troet. Denne vigtige Opdagelse vil virke opløftende baade paa Mænd og Kvinder og deraf vil følge store Forbedringer i Menneskenes sædelige og sjælelige Liv.

Vore Digtere har begyndt at opdage dette. Jeg har allerede nævnt Holberg hvis gennemtrængende Blik opfattede Kvindens Evner et Aarhundrede før nogen tænkte paa Kvindens Rettigheder. Jeg maa dernæst nævne Henrik Vergeland, som ved at tilegne Fredrika Bremer et af sine mest henrivende Værker, «Jan v. Hs Blomsterstykke», har hyldet den kvindelige Aands Frembringelser. - Vore nulevende Digtere har nu begyndt at opdage Kvindens Betydning, de er i fuld Færd med deres opdagelse og de har begyndt at studere det nye opdagede Væsens Evner og Kræfter, hendes Egenskaber og deres Sammensætning. Vi ser i deres senere Arbeider et mærkeligt Omslag. Sammenlign Kvinderne i Ibsens tidligere Digtninger med de senere. Margrethe i «Kongsemnerne» skiller sig ikke synderligt fra de føromtalte taagede Fruentimmerskikkelser; hendes Forhold til Kong Haakon er ganske i Overenstemmelse med det nu lidt udslidte Billede, Vinranken som klynger sig til Egestammen. Men i «Brand» og «Per Gynt» ser vi en overgang. Agnes forkaster Einar med Ringeakt og rækker Haanden til den viljestærke Mand med det ophøjde Maal. Heri ser vi jo allereded noget frisindet, stærkt, som afgørende skiller hende fra Fruentimmeret fra før. I «Per Gynt» ser vi selve Digtets Helt stillet udner den skarpeste Kritik af Forfatteren selv, og i Solveig, i Kvinden, viser han os det rene, den forædlende Magt. I «Samfundets Støtter» ser vi den Mand, hvem Samfundet ser op til i Beundring, om hvem det flokker sig i Hyldest, vi ser ham tvers igennem som en Usling, ja som Forbryder! Det er en Kvinde som er den stærke, rene Karakter, det er «Lena Hessel» som vil lufte ud i det kvalme Samfund.

Og nu i hans siste Arbejde «et Dukkehjem»; der er det vældigste det mest knusende Slag rettet mot Mandens Selvgodhed i hans stærkeste Forskandsning i Egteskabet.

Hos Bjørnson ser vi en lignende Overgang. I hans første Fortællinger ser vi denne overleverede Slags Kvinder som græde meget naar den elskede Mand er altfor raa mod dem, og de elsker ham mere for hver dag han er nedertrægtig.

I Magnhild og Leonarda sættes Manden under Kritik og Kvinderne begynder at faa Selvagtelse og Følelse af deres Værdighed. Vi ser at de har Evner og at de føler det som deres Kald at udvikle disse, saaledes ogsaa Fiskerjenten - Mathilde i de «Nygifte». I hans Afskedsforedrag her i Teutonia Club kaldte han Kampen og Arbeidet for for Kvindernes Frigjørelse, den skønneste af Nutidens ideale Bevægelser.

Alexander Kielland har ligeledes stillet sig paa Sagens Side. I "Paa Hjemvejen" hevder han Hustruens Værdighed i Forhold til Ægtemanden som bliver stillet under skarp Kritik.

Vi føler som en Luftning af den gamle frie norske Folkeaand komme os imøde, vi ser vore Digtere som Ledere i Spidsen for det folkelige Fremskridt. Vi føler en Forvisning om at naar Folkeaanden engang bliver rigtig vaagen og reiser Hovedet, da vil dens første Gerning være at føre Frøya, Husfruen, Kvinden igen op i Højsædet, hvor i Norden fra gammel Tid, hendes Plads altid har været. Og naar det er sket, da maa Forkuelsen forsvinde og det nordiske Folkeliv vil opblomstre i fuld Kraft og Skønhed.

Kilde
Aasta Hansteen: Tyve aars kamp. Tilbageblik og fremsyn. Red. Elisabeth Aasen. Oslo, 1985.

Emneoversigt
Foredrag, Kvinnesak

URI
https://www.virksommeord.no/tale/kvindesagen-set-fra-folkehojskolens-standpunkt